

Kirkon maaseutuseminaarin avauspuhe 24.10.2009 Kouvolassa

Johdanto

Kirkon maaseututoimikunta, Mikkelin hiippakunta ja Elimäen seurakunta ovat kutsuneet maaseudun elämästä, ruuantuotannosta ja ympäristöstä kiinnostuneita tahoja Kirkon maaseutuseminaariin. Teemana tässä seminaarissa on "Lähiruokaa vai hyvää ilmaa?" Tarkoitus on antaa mahdollisuus eri näkökulmista katsoville ihmisille vaihtaa näkemyksiään ruoantuotannosta, ruokataloudesta ja ympäristön tilasta. Toivomme, että seminaarissa alkava keskustelu jatkuu eri puolilla Mikkelin hiippakuntaa ja muualla.

Lähiruoka on ajankohtainen keskustelunaihe. Menneenä kesänä on monin paikoin järjestetty lähiruokamessuja, niin myös Elimäellä syyskuun puolivälissä. Kesäiset ministeritasonkin puuttumiset julkishallinnon laitoksissa käytettävään lähiruokaan ovat saaneet paljon keskustelua aikaan. Eri puolille maatamme on noussut lähiruokaa tarjoavia myymälöitä ja ravintoloita.

Yhtenä esimerkkinä lähiruoan ajankohtaisuudesta kertoo se, että Kirkon maaseututoimikunnan kokousten kuulumiskierroksissa lähiruoka on jollain tavalla esillä lähes joka kerta. Maaseututoimikunnan jäsen, kirjailija Matti Mäkelä esitti ruoan hankintajärjestykseksi seuraavaa: 1. itse tuotettu, 2. maakunnassa tuotettu, 3. kotimaassa jalostettu, 4. intiaanisokeri ja Reilun kaupan tuotteet, 5. Uuden-Seelannin lammasta pääsiäisenä.

Keskustelu ilmastonmuutoksesta yltyy aiheellisesti Kööpenhaminan ilmastokokouksen alla. Ilmaston tilasta, hiilidioksidimäärästä ja lämpötilan noususta sekä laajemminkin ympäristön tilasta vallitsee suuri ja perusteltu huoli. Tämä kysymys on myös kirkkojen agendalla, onhan kyse koko luomakunnan tulevaisuudesta. Omassa kirkossamme ilmastokysymyksiin on kiinnitetty yhä enemmän huomiota. Kirkkohallitus hyväksyi keväällä 2008 kirkon ilmasto-ohjelman.

Maaseutuseminaarin provokatiivinen teema haastaa yhdistämään nämä kaksi ajankohtaista keskustelua: ilmaston ja lähiruoan. Maaseututoimikunnassa hämmästeltiin esimerkiksi sitä, miksi kirkon ilmasto-ohjelmassa suositellaan yksioikoisesti lihan syönnin vähentämistä, kun niityt jäävät viljelemättä eivätkä laitumet ole tehoviljelyä. Tai miksi suositellaan Välimeren ruokavaliota, johon kuuluu oliiviöljy, kun Suomessa tuotetaan terveystieteellisesti yhtä arvokasta rypsiöljyä. Yhteiseen pöytäankäymiselle on siis perusteita.

Tässä avauspuheenvuorossani käsittelen ensinnä kysymystä, miksi ja miten kirkko on ylipäätään kiinnostunut maaseudusta. Sen jälkeen tuon esille joitakin näkökohtia kirkon maaseutustrategiasta. Lopuksi pohdin muutamaa teologista ulottuvuutta seminaarin teemaan liittyen.

Miksi ja miten kirkko on kiinnostunut maaseudusta?

Perinteisen käsityksen mukaan maaseutu on kirkon vahvaa aluetta. Vaikka parituhatta vuotta sitten kristinusko lähti liikkeelle kaupungeista, kirkko on löytänyt vahvimman jalansijansa vuosisatojen aikana maaseudulta. Oman kirkkomme monet seurakuntaelämän tavat ja muodot ovat yhä maaseutumaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin sopivia, tosin kahtiajako kaupunkeihin ja maaseutuun ei ole enää pitkään aikaan ollut kovin relevantti.

Maaseudulla on kaupunkeja pienempiä yhdyskuntia, joissa kasvokkain kohtaaminen on mahdollista. Mutta myös maaseudulla on paljon yhteisöjä hajottavia tekijöitä, jotka toisaalta vieraannuttavat ihmisiä juuriltaan ja myös kirkosta. Toisaalta niiden aiheuttamia vaurioita kirkko auttaa korjaamaan. Harvaan asutulla maaseudulla kirkko haluaa pysyä loppuun asti ja olla viimeisten lähtijöiden seurassa. Maanviljelysja karjatalous ovat työnä muuttuneet. Koneellistuminen saattaa heikentää viljelijöiden ennen niin vahvaa sidettä luontoon. Vieläkin heille on selvempää kuin monen muun ammatin harjoittajille, että sadon onnistuminen ei ole ihmisen vallassa. Ongelmia tuo monille se, ettei työstä saatava tulo ole pelkästään viljelijän ja kuluttajan asia, eikä vielä kaupankaan asia, vaan myös poliittinen kysymys.

Muun muassa edellä kuvaamani syiden vuoksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus perusti vuonna 2001 maaseutupoliittisen neuvotteluryhmän vuosiksi 2002-2003. Ryhmän tehtäväksi annettiin

käsitellä kirkon näkökulmasta valtion maaseutupoliittista kannanottoa "Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupoliittikka, maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2001-2004". Lisäksi neuvotteluryhmän tehtävänä oli maaseutua koskevan kirkon toimintalinjan hahmottelu. Ryhmä julkaisi vuonna 2003 puheenvuoronsa nimellä "Kirkko ja maaseutu". Siinä oli toimenpide-ehdotuksia kirkon maaseutuohjelmaksi, artikkeleita kirkosta ja maaseudun murroksesta sekä kirkosta keskellä maaseutua ja lopuksi maaseututeologiaa.

Vuonna 2004 kirkkohallitus asetti kirkon maaseututoimikunnan vuosiksi 2004-2008. Sen tehtäväksi tuli seurata maaseudun kehitystä ja maaseudulla asuvien hyvinvointia kiinnittäen erityistä huomiota syrjäyttäviin kehityskulkuihin ja linjauksiin sekä arvioiden kehitystä kristillisen sosiaalietiikan näkökulmasta. Toimikunta järjesti kolme julkista maaseutua käsittelevää seminaaria. Se laati kokemustensa ja käymiensä keskustelujen perusteella strategiaehdotuksen. Kirkkohallitus hyväksyi kirkon maaseutustrategian keväällä 2008 nimellä "Kirkon läsnäolo maaseudulla".

Maaseututoimikunta asetettiin uudestaan vuosiksi 2008-2012. Tämä toimikunta pyrkii toimikautensa aikana herättämään keskustelua maaseudun asioista järjestämällä maaseutuseminaareja yhdessä hiippakuntien kanssa. Tämä seminaari on niistä ensimmäinen.

Kirkon keskushallinnon linkki maaseutupoliittiseen yhteistyöryhmään on vakiintunut niin, että kirkkohallituksen edustaja on YTR:n jäsen. Ensimmäisellä kaudella minä olin YTR:n jäsenenä ja nyt jäsenenä on Kirkon maaseututoimikunnan puheenjohtaja kirkkoherra Hannu Komulainen.

Toinen pitkä linkki Kirkkohallituksesta maaseututyöhön on maaseudun tukihenkilöverkko. Kirkon yhteiskunnallisten kysymysten sihteeri Marja Kantanen on tukihenkilöverkon ohjausryhmän jäsen. Seurakuntien työntekijöitä on tukihenkilöinä tai heidän työnohjaajinaan. Myös muutamat hiippakunnat ovat olleet aktiivisia maaseutua koskevissa kysymyksissä.

Kirkon keskushallinnon yhteydet ovat tukitoimia sille varsinaiselle kirkon työlle, jota tehdään seurakunnissa. Seurakunnissaan kirkko on läsnä maaseudun todellisuudessa ja sen ihmisten elämässä.

Näkökohtia kirkon maaseutustrategiasta

Edellä on jo todettu, että kirkkohallitus hyväksyi keväällä 2008 toimintaa linjaavan maaseutustrategian "Kirkon läsnäolo maaseudulla". Sen taustalla on kirkon yhteinen strategia "Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö". Sen mukaan "Kirkon tehtävä on kutsua ihmisiä armollisen Jumalan yhteyteen, tuoda elämään kestävä perusta ja rohkaista välittämään lähimmäisistä ja luomakunnasta."

Jumalan koko ihmistä koskeva pelastustahto koskee maaseudun ihmistä ja hänen elinolojaan. Vahvan kirkollisuuden ja herätysliikkeiden siivittämänä maaseudulla on saatu kokea, miten Jumalan sana parantaa itsekkyydestä ja järjen kapeudesta sekä avaa kehityksen mahdollisuuksia.

Kirkko tukee ihmistä kantamaan vastuuta itsestään ja toisista. Se haluaa olla myötäelävä ja konstailematon, kantaa ottava, ymmärtävä ja kannustava.

Kirkon sanoma maaseudulle on: kirkko elää maaseudun ihmisissä ja samaistuu heidän kohtaloonsa. Jumalan läsnäolon yhteisönä kirkko on läsnä koko suomalaisessa todellisuudessa. Jumalan läsnäolo elämässä antaa uuden ulottuvuuden, joka avaa väyliä toivolle, luottamukselle ja keskinäiselle rakkaudelle.

Millaisen maaseudun kirkko haluaa?

Kirkko haluaa, että maaseutu on hyvä ja elinvoimainen paikka asua nykyisille ihmisille ja tuleville sukupolville.

Kirkko haluaa että maaseudulla asuvat ihmiset eivät syrjäydy palvelujen tason, etäisyyksien, koulutus- ja kulttuuritarjonnan tai tulojen alhaisuuden vuoksi.

Kirkko haluaa luonnon säilyvän mahdollisimman paljon omilla ehdoillaan ihmisen hoitamana.

Kirkko haluaa suomalaisen maaseudun tuottavan ihmisille myös tulevien sukupolvien aikana ravintoa, toimeentuloa ja sielunlepoa.

Kirkko haluaa, että jokamiehen oikeudet säilyvät maaseudulla.

Kirkko haluaa, että maaseutua kehitetään pitkäjänteisesti maaseudun asukkaiden ja koko kansan ehdoilla tulevat sukupolvet huomioon ottaen.

Kirkko haluaa, että maaseudun menneisyys näkyy ja on voiman lähteenä tuleville sukupolville.

Entä tosinpäin: Millaisen kirkon maaseutu tarvitsee?

Maaseutu tarvitsee uskostaan elävän kirkon. Kirkko tunnustaa Jumalan tekevän työtään jatkuvasti luomalla ja pelastamalla. Luomakunta ja elämä paljastuvat Jumalan lahjoiksi. Se haastaa kaikkia kunnioittamaan Jumalan työn tuloksia ja luottamaan lupauksiin. Kirkko kuulee jäsentensä erilaisissa uskonilmaisissa heidän kaipauksensa pyhään.

Maaseutu tarvitsee rakkaudesta elävän kirkon. Kirkko elää luottaen jäsentensä kykyyn kantaa vastuuta toinen toisesta ja ratkaista vaikeimmatkin kysymykset. Se haastaa siksi jatkuvasti jokaista tarkistamaan elämänsä suuntaa kohti lähimmäistä.

Maaseutu tarvitsee toivoa levittävän kirkon. Vaikka maa katoaa ja sen elämän muodot, edessä on aina uutta ja parempaa. Kristityillä on iankaikkisuustoivo Kristuksen pelastustyön tähden.

Teologisia näkökulmia

Lopuksi otan esille kolme teologista näkökulmaa, jotka kytkeytyvät seminaarin teemaan. Niistä ensimmäinen liittyy Raamatun alkulehdillä kerrottavaan vedenpaisumukseen. Sen jälkeen Jumala sanoi mielessään: "Minä en enää koskaan kiroa maata ihmisen tähden, vaikka ihmisen ajatukset ja teot ovat pahat nuoruudesta saakka, enää en hävitä kaikkea elävää, niin kuin tein. – Niin kauan kuin maa pysyy, ei lakkaa kylvö eikä korjuu, ei vilu eikä helle, ei kesä eikä talvi, ei päivä eikä yö." (1 Moos. 8:21-22)

Maanviljelys on elämän edellytys. Ruoka ei ole pelkästään kulutustarvike. Se on välttämättömyystarvike. Siksi ruokaan liittyvät asiat tarvitsevat toisenlaisen tarkastelun kuin monet muut tarvikkeet. Kirkko on aina ollut syvästi kiinnostunut siitä, mitä ihminen tarvitsee elääkseen. Maatalous on erityisasemassa, koska ruoantuotanto ei ole vain talouden asia. Riittävä ruoka on elintärkeää kaikelle elämälle. Ihmisillä ei ole valinnan mahdollisuutta perusruoan suhteen: ilman vettä ihmiset kuolevat janoon muutamassa päivässä, ilman ruokaa he kuolevat muutamassa viikossa. Ruoan tuotanto riippuu erittäin suuresti sääoloista. Muut nyky-yhteiskunnan sektorit voivat kehittyä vasta kun ruokaa on tuotettu riittävästi. Ruoassa on kyse ihmisen välttämättömien perustarpeiden täyttymisestä. Ja tämä kaikki riippuu mitä suurimmassa määrin siitä, että ympäristö ja ilmasto mahdollistavat viljelyn. Kun siis kysymme, lähiruokaa vai hyvää ilmaa, raamatullinen vastaus on: lähiruokaa ja hyvää ilmaa!

Toiseksi: Vanha benediktiinien ohje oli: Rukoile ja tee työtä. Heidän luostarisääntönsä sisältyi kolme harjoitusta, jotka ruokkivat henkeä. Ensimmäinen oli peltotyö. Kosketus maahan, tuuleen ja sateeseen, yhteys Jumalaan luonnossa, on todellinen uskonnollinen kokemus. Toinen oli pyhien kirjoitusten lukeminen. Kolmas oli liturginen, hetkipalvelusten laulaminen ja ehtoollisen vietto.

On merkillepantavaa, että kaikkein keskeisimmät uskomme rituaalit liittyvät ruokaan ja juomaan, elämän perusedellytyksiin. Sakramenteissa vesi, leipä ja viini ovat Jumalan sanaan yhtyneinä vaikuttavat aineet. Ne ovat osoituksena aineellisen ja hengellisen yhteenkuuluvuudesta; Luojan ja luodun suhteesta.

Suomalainen hengellisyys on aina ollut kouriintuntuvaa ja maanläheistä. Sellaisena se tulee lähelle raamatullista kokonaisvaltaista käsitystä hengellisyydestä, ihmisestä ja maailmasta. Maasta ja maaseudun arjesta kasvava teologia liittyy kokonaisuuksiksi asioita, jotka kuuluvat yhteen, mutta joita länsimainen kulttuuri on pitkään erottanut toisistaan: maa ja taivas eli tämänpuoleinen ja tuonpuoleinen, ruumis ja henki, järki ja tunne tai rukous ja toiminta.

Tällainen kokonaisvaltainen teologia ottaa todesta kysymyksen elämän edellytyksistä, on kyse sitten ruoasta, vedestä tai ilmasta. Tässäkin kohtaa vastaus seminaarin teemaan on sekä että: Sekä lähiruokaa että hyvää ilmaa.

Kolmas teologinen näkökulma avautuu teemaamme kirkon ilmasto-ohjelmasta. Sinänsä ilmasto-ohjelma painottuu ihmisen luontosuhteeseen. Viljelyyn tai ruoantuotantoon liittyviä asioita siinä on varsin vähän. Kirkon jäsenille suositellaan kasvukunnan tuotteita, luomua ja lähiruokaa.

Ilmasto-ohjelman otsikossa on kolme sanaa: kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus. Ohjelman esipuheessa sanotaan: "Syyllisyys on lamauttavaa, se saa pysähtymään. Kiitollisuus Jumalan hyviä lahjoja kohtaan sen sijaan saa meidät liikkeelle. Kiitollisuus herättää ihmisen kunnioittamaan ratkaisuisaan luonnon omaa tasapainoa sekä ylistämään Luojaa hänen lahjoistaan. Toinen tärkeä sana on kunnioitus. Ilmasto-ohjelmassa todetaan, että luomakunnassa läsnä oleva Jumala tekee luodun osalliseksi pyhyydestään. Ihminen suhtautuu pyhään kunnioituksen, ihmettelyn ja myös pelon tuntein. Kunnioitus on jotakin muuta kuin luomakunnan rajoittamaton hyväksikäyttäminen. Tämä asenne saa meidät näkemään ihmisen osana luontoa, se rajoittaa ihmisen luontaista ahneutta ja suuntaa huomion vastuullisempaan elämään luomakunnan jäsenenä. Ilmastonmuutos on haaste yksityiselle kristitylle miettiä omaa elämäntapaansa. Kristillinen sanoma on vuosisatoja korostanut, että hyvän elämän edellytykset eivät ole ensisijaisesti riippuvaisia aineellisesta kulutuksesta. Kun tietyt perustavat tarpeet on tyydytetty, todellinen elämän ilo tulee rakkaista ihmisistä ja meitä ympäröivän luomakunnan rikkaudesta, jotka ovat Jumalan suurta lahjaa. Siksi aineellisen vaurauden tavoittelussa tulisi etsiä kohtuullisuutta."

Ilmasto-ohjelman perusajatukset kiitollisuudesta, kunnioituksesta ja kohtuudesta tukevat maaseututeologisia ajatuksia. Kiitollisuus herättää ihmisen kunnioittamaan luonnon omaa tasapainoa ratkaisuisaan sekä ylistämään Luojaa hänen lahjoistaan. Luomakunnassa läsnä oleva Jumala tekee luodun osalliseksi pyhyydestään. Pyhyyteen liittyy myös tietynlainen koskemattomuus – pyhän rajoja ei ole oikeutta ylittää mielivaltaisesti. Luomakunnan arvon ymmärtäminen rajoittaa ihmisen ahneutta käyttää luontoa kohtuuttomasti hyväkseen. Kohtuullinen elämäntapa on pyrkimystä käyttää Jumalan lahjoja oikein. Se merkitsee esimerkiksi elämän yksinkertaistamista ja olennaisen korostamista. Pyrkimyksenä on etsiä sellaista elämäntapaa, jossa toteutuisi jo useampaan kertaan lausumani seminaarimme teemaan liittyvä päämäärä: lähiruokaa ja hyvää ilmaa!

Seppo Häkkinen